

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 14 Sayı: 76 Şubat 2021 & Volume: 14 Issue: 76 February 2021
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TÜRK VE SOVYET EDEBİYATBİLİMCİLERİN TARİHİ ROMAN KAVRAMIYLA İLGİLİ FİKİR VE TESPİTLERİNE MUKAYESELİ BİR BAKIŞ* COMPARASION OF TURKISH AND SOVIET CRITIC'S VIEWS ON THE CONCEPT OF HISTORICAL NOVELS

Halit AŞLAR**

Öz

Tarih, belgeler ışığında yazılır. Roman ise, tarihi gerçekliğin yazarın hayal dünyasında yeniden kurgulanması sonucu oluşur. Tarihi roman tanımlarının çoğu Walter Scott'un romanlarından yola çıkılarak yapılmaya çalışılmıştır. Tarihi romanlarda, öğrenmek ve öğrendiklerini muhayyilede canlandırarak gerçeğe yakın bir kurgu meydana getirmek esastır. Sovyetler Birliği edebiyatında tarihi roman Ekim devriminden sonra, toplumun ideolojik çerçeve dahilinde yeniden inşası sürecinde ortaya çıkmıştır. Sovyet tarihi romanı bu süreçte resmi ideoloji ile çok sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. 1930'lu yıllarda Sovyet edebiyat bilimi bünyesinde tarihi roman kavramıyla ilgili kaleme alınan makalelerde bu türün en önemli unsurunun tarihi kişilik olduğu vurgulanır. Tarihi romanda şahıs kadrosunu oluşturacak kahramanların seçimi son derece önemlidir. Bu kişilerin kimlerden seçileceği ve roman içinde hangi faaliyetleri yükleneyeceğini belirlemek yazar için zor bir husus olarak karşımıza çıkar. Fiksyon neredeyse bütün edebi türlerin en temel unsurlarından biridir, ama tarihi roman söz konusu olduğunda fiksyonun işlevi tartışma konusu haline gelir. Tartışmalar, belgelerden hareket eden bir yazarın kurgu özgürlüğü noktasında yoğunlaşır. Çalışmada tarihi roman türünün tanımı, tasnifi, kapsamı, belge ve fiksyon kavramlarının tür için önemi, şahıs kadrosu ve türün tasnif edilmesi gibi hususlarda Türk ve Sovyet edebiyatbilimcilerinin görüşleri mukayese edilmektedir. Öte yandan tarihi roman türüyle ve sorunsalıyla ilgili genel bilgiler verilmiştir. Sovyet edebiyatbilimcilerin gerek genel edebiyat bilimi alanında ve gerekse tarihi roman türü hakkındaki görüşleri Türk Dünyası edebiyatları ile ilgili yapılacak ilmi çalışmalara da ışık tutacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Roman, Tarihi Kişilik, Türk ve Sovyet Edebiyatbilimciler, Türk Dünyası.

Abstract

History occurs in accordance with documents and documents. The novel, on the other hand, is the result of the reconstruction of historical reality in the author's imagination. Most of the historical novel definitions have been tried to be based on Walter Scott's novels. In historical novels, it is essential to learn and to create a fiction close to reality by imagining what they have learned. In the literature of the Soviet Union, the historical novel emerged after the October revolution, in the process of rebuilding society within the ideological framework. The Soviet historical novel has been in a very close relationship with the official ideology during this period. In the articles written about the concept of historical novel within the Soviet literature science in the 1930s, it is emphasized that the most important element of this genre is historical personality. The selection of the heroes who will form the personal staff in the historical novel is extremely important. Determining who these people will be selected from and what activities will be undertaken in the novel is a difficult issue for the author. Fiction is one of the most fundamental elements of almost all literary genres. But as far as the historical novel is concerned, the function of fiction is a matter of debate. The discussions focus on the freedom of an author to create based on documents. In this study, while comparing the views of Turkish and Soviet literary scholars on issues such as the definition, classification, scope, the importance of the concepts of document and fiction for the genre, the world of heroes and the classification of the genre, on the other hand, general information about the historical novel genre and its problematic is tried to be given. The views of Soviet literary scientists will also shed light on scientific studies to be carried out on Turkic World literature.

Keywords: Historical Novel, Historical Personality, Turkish and Soviet Literary Scientists, Turkic World.

* Bu makale yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü.

Giriş

Edebiyat ve tarih, sosyal alanda yer alan, birbiri ile bağlantılı, ancak aynı zamanda farklı iki bilim dalıdır. Roman sanatı üzerine çalışmalarıyla tanınan Şerif Aktaş, tarihçilerin belirttiği gerçekler “değişikliğe uğrayarak edebî eserin dünyasına girer” der ve roman ile tarihi kesin çizgileriyle bir birinden şöyle ayırır: “En gerçekçi olduğu iddia edilen edebî eserler dahi yaşanmış değil, gerçeğe uygun olanı dikkatlere sunar.” (Aktaş, 1991, 14).

Tarih, belgelerin ve daha önce yazılmış vesikalar doğrultusunda ortaya çıkar. Roman ise, tarihi gerçekliğin yazarın hayal dünyasında yeniden kurgulanması sonucu oluşur. Bu sebeple, birinde öğretme veya bilgi verme, diğerinde itibarî bir dünyanın yansıtılması söz konusudur. Sadık Tural, tarihçi ile romancı arasındaki farkları şu şekilde açıklar:

“Romancı, tarihçiden farklı olarak yarına bakış ve bir bakıma yarını müjdeleyiş şansına sahiptir. Romancı geleceğe bakış sırasında tâlih ve ümidin insanı avutan, harekete getiren, sarsan oyunlarından faydalanma hakkına sahipliği ile tarihçiden ayrılır. Ne kadar sübjektif olursa olsun, bir vak’anüvist bile, yarın ve tâlih unsurlarını asıl malzemeyi şekillendirmek üzere kullanamaz. Biri üsluba değer vermez, diğeri içinse romanın ana unsurlarından biridir.” (Tural, 2003, 210).

Modern anlamda tarihi romanın ortaya çıkışı Walter Scott’la (1771-1832) olmuştur. Birçok edebiyatbilimci tarihi romanın kurucusunun Walter Scott olduğunda hemfikirdir. Onun ilkeleri tarihi roman kavramının ana hatlarını belirler. Kendisinden sonra gelen yazarları çok derinden etkilemiş, İngiltere’de bıraktığı etki çok önemli ve kalıcı olmuştur. Onun etkisi sadece İngiltere ile sınırlı kalmamış, hemen bütün Avrupa’ya yayılmıştır. Alman romantik yazarlarının, Balzac, Viktor Hugo gibi ünlü Fransız realist yazarlarının da ondan etkilendiği ve roman kurgularını onun kuramı doğrultusunda şekillendirdikleri söylenmektedir. Rus yazarlarının da Scott’a büyük ilgi gösterdiği örneğin Tolstoy’un ünlü romanı Savaş ve Barış’ta Scott’un geliştirdiği roman tekniklerini kullandığı belirtilmektedir (Göğebakan, 2004, 17).

Tarihî Roman: Tanım, Tespit

Tarihî roman tanımlarının çoğu Walter Scott’un romanlarından yola çıkılarak yapılmaya çalışılmıştır. “Tarihî roman, herhangi bir tarihsel dönemi ya da olayı gerçeğe yakın, ama sanatsal bir biçimde aktaran bir roman türüdür.” (Göğebakan, 2004, 15).

Özön tarihî romanı şu şekilde tanımlar:

“Geçmiş yüzyıllarda oluyormuş gibi birtakım olaylar icat etmek, bu olaylara çerçeve olarak bir çağın olaylarını ve yaşayışını vererek, hayali kahramanlara gerçek süsü vermek, böylelikle tarih ve romanın ayrı ayrı uyandıracığı ilgiyi sağlamak demek olan tarihî roman, romantizmin meydana getirip, usûl, kural ve geleneğini kurduğu bir çeşittir.” (Özön, 1985, 25).

Boynukara, “Modern Eleştiri Terimleri” isimli eserinde tarihi romanla ilgili şu değerlendirmeyi yapar:

“Yazıldığı zamanla ilişkili olarak, ‘tarihî’ olan bir zaman kesiti içerisine yerleştirilmiş romanlara verilen addır. Anlatımda geçmiş zaman kipi kullanılabileceği gibi, anlatım, eserin geçmişte veya arada bir zamanda yazıldığını ima edecek tarzda, bir başka zaman kipine de dayanabilir. Konusu hem toplumsal, hem de bireysel olabilir. Kahraman geçmişte yaşamış gerçek veya geçmiş olayları yaşamış kurgusal bir kişi olabilir (Boynukara, 1993, 228).

Tarihî konu edinen bir romanda, anlatılan devir, yazarın şahidi olmadığı bir zamanda geçiyorsa ve bu devir, yazar tarafından sonradan öğrenilip malzeme muhayyel dünyada yeni bir şekle büründürüldükten sonra, roman oluşturuluyorsa, burada tarihi romanın bir örneği görülebilir. Argunşah, bu durumu şöyle açıklar:

“Tarihî roman’, temelleri maziye dayanan yani başlangıcı ve sonucu geçmiş zaman içinde gerçekleşmiş olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirlerde yaşamış şahsiyetlerin hikâyelerinin edebî ölçüler içerisinde yeniden inşa edilmesidir.” (Argunşah, 1997).

Tarihi romanlarda, öğrenmek ve öğrendiklerini muhayyilede canlandırarak gerçeğe yakın bir kurgu meydana getirmek esastır. Bu öğrenmeyi gerçekleştirirken tarihin sadece kitaplarda yazan bölümlerini değil, ulaşabildiği her türlü belgeyi değerlendirmek yazarın ufkunu açacak ve önünde seçmesi gereken malzemeyi çoğaltacaktır. Topladığı malzemeleri, muhayyilesinde canlandırdığı örgüye göre seçecek olan yazar, tarihî gerçeklere ters düşmeden hayal ile hakikati birleştirecektir. Bu tür romanlarda muhayyilenin kullanılması, tarihî gerçekleri tükettiği endişesiyle istenirse de muhayyilenin “herhangi bir şeyi uydurmak değil, belki herhangi bir şeye hayatın sıcaklığını geçirmek, yalanı yaşar hâle sokmak” olduğu bilinmelidir (Tanpınar, 1992, 56).

Sovyetler Birliği edebiyatında tarihi roman Ekim devriminden sonra, toplumun ideolojik çerçeve dahilinde yeniden inşası sürecinde ortaya çıkmıştır. Sovyet tarihi romanı bu süreçte resmi ideoloji ile çok sıkı bir ilişki içerisinde olmuştur. 1920 ve 1930’lu yıllarda, II. Dünya savaşından önce, Sovyet tarihi romanının ana hatları belirlenmiştir ve bu yıllarda Sovyet tarihi romanının klasikleri sayılan eserler kaleme alınmıştır. (Andreev, 1962, 5)

1930’lu yılların edebiyatında epik kavramlara bir yönelim gözlenir. Bu sürecin zirvesine ulaşılma işi A. Tolstoy’un kaleme aldığı Petr Perviy (Büyük Petro) romanıyla olmuştur. A. Tolstoy bu romanıyla Sovyet tarihi romanının arayışlarına yön vermiş ve bu alanda çığır açıcı olmuştur (Murzalievna, 2010, 17).

Araştırmacı Çmihov tarihi eserde önemli rolü zaman kavramının oynadığını belirtirken, Aleksandrova tarihi eserlerde insanın iç dünyasının kapılarını tarihin aralamadığını, tam tersine insanın tarihin kapılarını araladığını belirtip şöyle der:

“Tarihi araştıran ilmi eserlerde bile olayları insanların gayretleri sonucu öğreniriz. Sadece edebi eserde değil tarihi gerçeklikte de, belgelerde de insanın subjektif bir bakış açısı var. Edebi eserde ise yazarın subjektif bakış açısı, dünya görüşü ve karakteri önemli bir role sahiptir. Bu yüzden insan ile olay arasındaki bağlantıdaki edebi tarihsellik türün temelini oluşturur.” (Aleksandrova, 1987, 20).

Edebiyat bilimci Oskotskiy bu görüşü eleştirmiş bilim adamı ve yazarın, bilimin ve edebiyatın arasındaki ciddi farklılıklara dikkatleri çekmiş ve görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“Tarihi roman kavramını açıklamak için ilk önce romanı, sonra da onun tarihiliğini tanımak gerek. Onu genel romandan ayırmak türün değil, ondaki konunun özelliğidir. Tarihi roman tarih hakkındaki romandır. O tarih ilmini tekrar etmeden, fakat bununla birlikte sadece bir belgeyi edebi düşüncenin kanunlarıyla tekrar yaratır.” (Oskotskiy, 1980, 21).

Bu tanımlara daha birçok tanım eklenebilir. Bu tanımların ortak noktası, tarihi romanların geçmiş zamana odaklı fiktif bir anlatı olduğudur.

Tarihi Roman: Şahıs Kadrosu/Tarihî Kişilikler

1930’lu yıllarda Sovyet edebiyat bilimi bünyesinde tarihi roman kavramıyla ilgili kaleme alınan makalelerde bu türün en önemli unsurunun tarihi kişilik olduğu vurgulanır. Serebryanskiy bu hususta şöyle der: “Eserin tarihi olması için sadece konusu değil, onun kahramanları da tarihi insanlar olmalıdır.” (Serebryanskiy, 1936, 153).

1940 ve 50’li yıllarda ise tarihi roman algısında değişimler yaşanır; tarihi romana can veren kavramın tarihi insanlar değil, halkın kaderini değiştiren tarihi vakalar olduğu fikri ortaya çıkar. Messer, Lenobl’ ve Şerbina araştırmalarını bu doğrultuda kaleme alırlar. Kuznetsov’un fikrine göre yazar ile tarihî kahramanın yaşadığı devrin farklı olması gerekir. Yazar şahit olduğu bir tarihi olayı kaleme aldığı eserde tarihî eser olamaz. Aleksandrova yazarın yaşadığı devir ile tarihi romandaki devrin birbirine denk gelmemesi fikrine katılır. Ancak yazarın şahit olması veya olmaması yönündeki fikre katılmaz. Yazar romanın konusunu oluşturan olaya şahit olsa da başka bir devrin pozisyonundan olayı değerlendirerek zamanlar arası ilişki kurar (Aleksandrova, 1987, 20).

Sovyet tarihi romanı II. Dünya savaşı yıllarında yeni bir boyut kazanır. Sovyet insanının vatanseverlik duygusu tarihin kahramanlık sayfalarına olan ilgiyi ve dikkati artırır. II. Dünya savaşından sonraki on yıl içinde Sovyet tarihi romanı, halkların tarihteki en önemli dönemlerinin edebiyatta yansımalarını bularak gelişme dönemine girer. 1960'lı yıllardan sonra ise bütün edebiyatbilimcilerin de ortak bir görüşle kabul ettiği üzere Sovyet edebiyatı gelişiminde yeni bir döneme girmiştir. Sovyet Sosyalist Komünist Partisinin 1956 yılındaki 20. toplantısında alınan kararlar 1960'lı yılların edebiyatının çerçevesini belirlemiştir (Murzalievna, 2010, 18).

Tarihi romanda şahıs kadrosunu oluşturacak kahramanların seçimi son derece önemlidir. Bu kişilerin kimlerden seçileceği ve roman içinde hangi faaliyetleri yükleneyeceğini belirlemek yazar için zor bir husustur. Walter Scott'un ilk tarihi roman denemesi sayılan Waverley'de kahramanlar destana has özellikler göstermezken millî normlara uygun birer tip olarak karşımıza çıkarlar. Daha önce tarihin konu alındığı romanlarda kahramanlar destansı ve mitolojik özellikler gösterirler. Walter Scott, ilk eserleriyle bu tarzın dışına çıkarak bir ilki başlatır (Gögebakan, 2004, 17). Destansı özelliklerle donatılmış şahıslar romanda daha çok abartılı, gerçek dışı yönleriyle tanıtılırken, tarihi roman kahramanı tarihi olayın içindeki konumuna göre yer alır, daha gerçekçidir.

Tarihi romanlarda kahramanların anlatılma tarzı çok önemlidir. Hilmi Yavuz, tarihi romanlardaki karakterlerin varlığına dikkat çekerek romancının anlatacağı kahramanı iyi tanınmasını ister ve düşüncesini şöyle aktarır:

"Romancının yapması gereken, belli bir tarihsel olayı karakterlerinin bilincinin içinden vermesidir. Bu önemli. Çünkü tarihsel bir olayın inşa edilmesi demek o romanda bireyin inşa edilmesi demektir. Bireyi ortaya koymadan, birey olduğunu kavramadan, o tarihsel olayı onun bilincinden vermenin olanağı yoktur. Nasıl görüyoruz o adamı, nasıl bir adam? Önce romancı kendi tiplerini tanımak zorunda. Biz onların dünyaya nasıl baktıklarını bilmeliyiz." (Yavuz, 1997, 69).

Bu noktada Fethi Naci'nin yorumu da önem taşımaktadır:

"Bizde, bir romancı birtakım toplumsal sorunlara kafasında çözüm yolları bulduktan sonra, bu kuramsal çözümleri dile getirecek açıklayıcı kişiler çizmeye kalkıştı mı, gerçek tarihi kişileri romanına dilediği ölçüde sokmaktan ve dilediği gibi konuşturarmaktan çekinmiyor; Lukacs'ın ya da Balzac'ın dedikleri umurunda bile olmuyor. Bu tutumun en ünlü örneği Kemal Tahir'dir. Romanlarında birçok gerçek kişiyi dilediği gibi konuşturmuştur." (Naci, 1986, 46).

Tarihi roman kişileri için bir tip-karakter ayrımının olup olmadığı hususunda Murat Belge'nin fikirleri dikkat çekicidir:

"İki kavram arasında aşağı yukarı şöyle bir ayrım yapıldığı söylenebilir; tip, bireysel özelliklerinden, yani çeşitli huyları, davranışları, duygulanış ve düşünüş biçimleri, içsel gelişim ve değişimlerden pek fazla söz edilmeyip, daha çok dıştan görünüşüyle ele alınan, nesnel şekilde gösterilen, benzerlerinin temsilciliğini yapabilmek için genel niteliklerle donatılmış, öncelikle toplumsal gerçekliğin bir kesitini yansıtan ve bu arada kendi hayatını yaşamaya pek fırsat bulamayan kişidir. Karakter de bunun karşısı oluyor şüphesiz. Toplumsal gerçeklikleri yansıtsa da ilkin kendi hayatını yaşayan, olumlu ya da olumsuz yönde gelişen, psikolojik yaşantısına ve öznelliğine öncelik tanınarak anlatılan, karmaşık yapılu kişi diye kabataslak tanımlayabiliriz karakteri de." (Belge, 1994, 21).

Tarihi roman kahramanları çoğunlukla genel nitelikleri açısından önceden bilinen kişilerdir. Belki romancı kurmaca roman kişileri yaratarak, önceden bilinme olgusunu bir ölçüde yok etmeye çalışır, ama bu kez de onları oluşturan tarihi toplumsal gerçeklikle karşı karşıya gelir. Romancının yaşanmış tarihi gerçekliğe değişik bir bakış açısı ya da renklilik kazandırabilmesi belki de bu yolla olanaklı hale gelecektir. Hem roman kişinin toplumsal boyutunu hem de bu toplumsal boyutun dışına taşan bireysel boyunu sergileyebilme şansını elde edecektir. Tural tip yaratmanın tarihi romanın bir görevi olduğu savunur. Tarihi roman insan ümitlerinin geleceği yöneltmesine aracılık etmelidir ona göre. Tarihi roman yazarı da roman kişilerini oluştururken, bu işlevi hep göz önünde bulundurmalıdır. Tural, bu işlevin özellikle belgelere dayanmayan, yani kurmaca kişiler aracılığıyla daha iyi yerine getirileceği görüşündedir. Ona göre "Vesikanın sustuğu yerde müphemiyetin koynuna sanatkarane büyü ile girip Kürşad, Balçar-Afşin... gibi tipleri aramıza getirmek yazarın hakkıdır. Bu

noktayı tarihten ayrılmak değil, tarihi tamamlamaya çalışmak şeklinde değerlendiriyoruz.” (Tural, 1992, 226).

Tarihi Roman: Fiksiyon (Kurgu)

Sovyetler Birliği’nde 1960’lı yıllarda edebiyatbilimcilerin dikkatini eserdeki tarihi gerçeklik ile edebi gerçeklik, tarihi kişilik ile edebi karakter, vaka, belgeler ile fiksiyon ilişkisi/çelişkisi çekmeye başlar. Kuznetsov, Filatova ve Hotimskiy gibi araştırmacılar bu hususta tahlil ve araştırmalar yaparlar.

Fiksiyon neredeyse bütün edebi türlerin en temel unsurlarından biridir. Ama tarihi roman söz konusu olduğunda fiksiyonun işlevi tartışma konusudur. Tartışmalar, belgelerden hareket eden bir yazarın yaratma özgürlüğü noktasında yoğunlaşmaktadır. Tarihi roman yazarı fiksiyonu nasıl ve ne derecede kullanmalıdır? Bu tartışmaların oldukça önemli bir bölümü, tarihi romanın yapısından kaynaklanmaktadır.

Rus tarihçisi Birkin, Scott’un romanlarının tarihin fotoğrafı, A. Duma’nın romanlarının ise tarihin resmi olduğunu belirtir. (Ryabov, 2003, 186).

Oskotskiy belgelere dayanarak tarihi roman yazmanın türün özelliklerini oluşturmada evrensel bir yolun olmadığını söyler ve sadece belgelere dayanarak tarihi roman yazmanın mümkün olmadığını belirtir (Oskotskiy, 1980, 35).

Tarihi vesikaları, eserinin kaynağı veya vitrini olarak gören sanatçı, tarihi bir roman yazmış olmaktadır. Tarihi romanların en çok eleştirilen taraflarından birisi de tarihi bilgilerin kullanılması noktasında başlar. Yazar, tarihi gerçeklere sadık kalmalı mıdır yoksa onun için tek gerçek, sanatın özgürlüğü müdür?

Tarihi romancı, tarihin bilgilerinden yararlanmalı ama eserin bir tarih kitabı niteliğine bürünmesinden de kaçınmalıdır. Tarihi romanı hakıyla yazabilmek, o devrin şartlarını, psikolojilerini, sosyal ortamını, dil özelliklerini, halkın giyim kuşamını, eğlencelerini, oyunlarını ve hatta bahsedilen zamanda, anılan yerlerin şehircilik özelliklerini ve coğrafik açıdan bilgisini ve bölge tarihini bilmeyi de gerektirir. Tarihi roman, yazarından bir birikim istemektedir. Kayalı’ya göre Türkiye’de tarihi romanı belgelere çok fazla bağlamak, akademik tarihçiliğin ve tarihi romancılığın sınırlarını birleştirmiştir. Yazar, Türkiye’de tarihi konu alan edebiyatın duygusal bir bakış açısı kullandığını ve eserlerin resmî tarihe bağlı olarak kaleme alındığını söyler. Akademik ve sanatsal ürünlerin özdeş kaldığı ve neyi anlatmaktan çok nasıl anlatıldığı önemsenmediği sürece, tarihi romanın içinde bulunduğu açmazdan kurtulamayacağını belirtir (Kayalı, 1988, 166).

Tarih, gerçeklere sadık olmak zorundadır, oysa tarihi romanın böyle bir zorunluluğu yoktur. Çıkış noktası, kaynağı tarihtir, ama tarihi roman başka kollardan da beslenen bir ırmak gibidir. Yaratıcı yazarın estetik kaygılarla hayal gücünü devreye sokarak gerçekliği değiştirme yetkisi vardır (Aytaç, 2003, 40).

Tarihi romanlarda kurgu, olmazsa olmaz bir zorunluluktur. Bilinen bir gerçekten kendine konu çıkarmak zorunda olan yazar, bilimsel gerçeği estetik gerçeğe çevirirken mutlaka kurgudan yararlanır. Bu eserlerde kurgu, vazgeçilmez bir unsur olsa da kimi okuyucular tarafından yapay karşılanmaktadır. Hayatları herkesçe bilinen kahramanların, yazarların düşünce ve fikirleriyle yaşatılıyor veya konuşturuluyor olması bu okuyucuların itiraz noktalarından birisidir (Çetindaş, 2006, 116).

Bu hususta Yakup Çelik’e göre tarihi roman yazarının asıl fiksiyon alanı, başka deyişle özgür dolaşma noktası, insana özgü yaşama alanlarıdır. Çelik insana özgü yaşama alanı ibaresiyle tarihsel belgelerde sözü edilmeyen ya da ön plana çıkmayan ayrıntıları vurgulamaktadır (Çelik, 2002, 59).

Fethi Naci de bu konuyla ilgili olarak romancının belgelerden yararlanabileceğini, ancak iş roman yazmaya gelince, bir romancı olduğunu unutmaması gerektiğini vurgulayarak bir anlamda romancının fiksiyonu nasıl kullanması gerektiği hususundaki düşüncelerini dile getirir. Naci’ye göre, yazarın topladığı bilgiler, buzdağının denizin altında kalan büyük bölümü gibi olmalıdır ve göze batmamalıdır. Çünkü, bu belgeler romana olduğu gibi aktarılmayacak, yalnızca kişilerin düşünce ve davranışlarının oluşturulmasında bir altyapı işlevi görecektir (Naci, 1997, 58).

Tarihi Roman: Tasnifleme

1970'li yıllarda Aleksandrova, Varfolomeev, Romanenkova ve Pautkin gibi Sovyet edebiyatbilimcileri genel edebiyat bilimi içerisinde tarihi roman türüyle ilgili tipolojik araştırmalar yürütür.

Tarihi romanın bir diğer sorunsalı da "tarihi vaka" ile "geçmişte kalan vaka" kavramlarıdır. Kul'taeva'ya göre tarihi roman tarihte kalan geçmiş olayı değil, tarihi öneme sahip olan vakayı anımsatmayı amaçlar (Kultayeva, 2007, 21). Çünkü bir halkın milli bilincinde tarihi öneme sahip olan olay ve tarihi duruş sadece tarihi roman türünde değil, farklı roman türlerinde veya farklı edebiyat türlerinde de karşımıza çıkabilir. (Pavlovskiy, 1986).

C. Aytmatov'un tarihini unutan mankurt kavramını içinde barındıran Gün Olur Asra Bedel romanı buna örnek gösterilebilir. Bu hususta A. Gulıga şunları belirtir:

"Tarihi bilinç zamanlar arası ilişkiyi oluşturur. Tarihi efsaneler, türküler halkın şuurunda tarihin en önemli olaylarını barındırır. Tarihi sanat, geçmişe yaklaşımın asli şeklidir. Tarihi romanın en önemli özelliği zihinden meydana gelen bir kurgu ürünü olmasıdır. " (Gulıga, 1980, 145).

Ünlü Rus edebiyatbilimci V. Belinskiy tarihi romanla ilgili düşüncelerini şu şekilde belirtir:

"Biz tarihi bir roman okuduğumuzda olayların geçtiği ülkelerin vatandaşları, o devrin çağdaşları gibi oluyoruz ve herhangi bir tarihin belki de hiç veremeyeceği canlı ve daha anlaşılır bilgiler ediniyoruz. " (Murzalievna, 2010, 7).

S. Petrov, Yu. Andreev, G. Lenobl, İ. Gorskiy, S. Kormilov, L. Aleksandrova, İ. Varfolemeev, L. Çmuhov, B. Hotimskiy, T. Makarovskaya gibi Sovyet edebiyatbilimcileri tarihi romanı tipolojik olarak tarihi roman, edebi-tarihi nesir, tarihi-biyografik roman, tarihi-sosyal, tarihi-felsefi, tarihi-politik, tarihi-folklor gibi tipolojik sınıflandırmalara tabi tutmuşlardır. Bahsi geçen bu edebiyatbilimciler günümüzde tarihi romanın türlerini ortaya koymanın bir hayli güç olduğunu belirtmektedirler, çünkü tarihi roman türlerinin günümüz romanlarında tamamen birbiriyle iç içe girdiği gözlemlenmektedir. Bu araştırmacılara göre tarihi romanların en temel vazgeçilmez ögesi tarihselliktir (Murzalievna, 2010, 8).

Edebiyat kuramcısı Yudin tarihi roman türünün tipolojik meselelerine dair kaleme aldığı çalışmasında eserde tahkiye edilen kahramanların gerçekliği, onların tarihte bıraktığı izler ve önemli vakalar, tarihin hazırladığı izlek ile sınırlanan izlek, devlet ve halkın kaderini, toplumsal ve kişisel kaderi açıklayıcı görüş ayrılıkları, yazarın ilmi düşüncesindeki tarihsellik, yazarın vatanseverliği, ideolojik ve sınıfsal bakış açısı, kendi gelişimini tamamlamış ama günümüzle bağlantısı olan tarihi devir, eserde ele alınan tarihi devrin sosyo kültürel görünüşü şeklindeki maddelerin tarihi roman türünün tipolojik unsurları olduğunu belirtip tarih romanın tarihi, tarihi-biyografik, tarihi-savaş, tarihi-devrimci, roman-efsane gibi türlerini olduğunu belirtir (Yudin, 1990, 19).

Sovyet edebiyatı üzerine önemli kuramsal çalışmalar yapmış olan Serebryanskiy ise tarihi roman türünü üçe böler:

1. Tarihi-Biyografik.
2. Tarihi-Toplumsal.
3. Tarihi-Sosyal (Serebryanskiy, 1936, 45).

Eserde olay ve insan arasındaki ilişki Aleksandrova'nın dikkati çeken bir konu olmuştur L.P. Aleksandrova tarihi roman türünü şu bölümlere ayırır:

1. Tarihi
2. Edebi-Tarihi
3. Tarihi-Biyografik.

İ.P.Varfolomeev ise şu şekilde tarihi romanı bölümlere ayırır:

1. Tarihi-Realist.
2. Tarihi-Romantik.
3. Tarihi-Belgesel.

Varfolomeev tarihi romanı bu bölümlere böldükten sonra tarihi realist türün temelini sosyal ve siyasi çatışmaların oluşturduğunu, başkahramanın ise tarihi bir kişilik olmasının şart olduğunu belirtir. Fikirlerini desteklemesi amacıyla Petr 1, Emelyan Pugaçev, Novoi ve Abay Yolu romanlarını örnek gösterir. Tarihi-romantik türde eser, yazarın edebi dünyası ve sübjektif duruşu üzerinden doğar. Başkahramanı kurmaca bir kişiliktir. Bu türde roman bölümlere bölünebilir. Tarihi-belgesel türde ise yazar tarihi devir ve o devrin tarihi kişiliklerini övme, onların propagandalarını yapma görevi üstlenir (Kultaeva, 2006, 15).

Varfolomeev Rus/Sovyet edebiyatındaki genel tarihi gerçekliği özdeşleştirmenin üç prensipine temellenen üç akımı şöyle açıklar: Sübjektif (Puşkin okulu), Objektif (Tolstoy Okulu), Objektif-Belgesel (Şişkov Okulu). Söz konusu bu akımların tarihi roman türündeki belgesellik meselesiyle yakından ilgisi bulunmaktadır.

Sonuç

Tarihi romanın oluşabilmesi için tarihi bir olayın olması gerekir. Bir ülkenin edebiyatında genel yazın tecrübesi ve geleneği o edebiyatın gelişiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Profesyonel anlamda tarihi roman türünün kurucusu Walter Scott'tur. Scott'un tarihi romanları birçok yazara yol gösterici olmuştur. Ancak tarihi roman türü birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Tarihi romanların en çok tartışılan hususları arasında yazarın eserinde fiksiyon ve belge kavramlarına ne kadar yer vereceği, tarihi olay ile bu tarihi olayın yazıldığı zaman arasında ne kadar bir süre bulunması gerektiği, tarihi romanda yer alan şahsiyetlerin tarihte yaşamış kişilerden seçilmesi veya kurmaca karakterlerden faydalanılması gerektiği gibi başlıklar yer alır. Fikrimize göre tarihi roman belgelerden faydalanmalıdır, ancak onun bir roman olduğu unutulmamalıdır. Sadece tarihi insanın tarihte ve toplumda üstlendiği sosyal konumla tarihi romanı özdeşleştirmek mümkün değildir. Kahramanın kaderi, bireysel hayatı ve sosyal karmaşa arasındaki ilişkiyi derin bir şekilde ele almak gerekir. Tarihi kişiliğe tek yönlü yaklaşmak tarihi roman türünün taleplerine karşılık veremeyebilir. Tarihi kişiliği fazla idealleştirmek de tarihi roman türünün estetik değerini yükseltmez. Romanın kurgusunu oluşturan tarihi olayı, devrin ruhunu, diyalektiğini, trajedisini roman sanatı ilkelerine uygun bir biçimde ele almak gerekir.

Çalışmamızda birçok hususta tartışmalı unsurlar barından tarihi roman türüyle ilgili Türk ve Sovyet araştırmacıların tanım, tespit, kahramanlar dünyası, fiksiyon (kurgu) ve tasnifleme gibi hususlarda genel görüşleri verilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Türk ve Sovyet araştırmacıların tarihi roman konusunda en büyük farklılıkları tasnifleme başlığı altında ortaya çıkmaktadır. Sovyetler Birliği ve birlik içindeki Türk dünyası edebiyatlarıyla ilgili teorik çalışmalara bakıldığında tarihi roman türünün tasnif edilmeye çalışıldığı görülür. Örneğin modern Kırgız edebiyatı bünyesinde yer alan ve özellikle 1960'lı yıllardan sonra gelişim gösteren tarihi roman türü tarihi-realist, tarihi-romantik ve tarihi-biyografik şeklinde bir tasnife tabi tutulur. Benzer tasniflerin diğer Türk dünyası edebiyatlarında yer aldığını da belirtmek gerekir. Özellikle Türk dünyası edebiyatları üzerine yapılacak ilmi ve teorik çalışmalarda genel olarak Sovyet edebiyatbilimcilerin görüşleri önem arz etmektedir; zira SSCB içinde yer almış Türk dünyası edebiyatbilimcileri bu görüşlerden önemli ölçüde etkilenmiş ve aynı metodları kullanmışlardır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Şerif (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Aleksandrova, L. P. (1987). *Sovetskiy İstoriçeskiy Roman: Tipologiya i Poetika*. Kiev.
- Andreev, Yu (1962) *Russkiy Sovyetskiy İstoriçeskiy Roman. (20-30 godi)*. M. L. İzd. Vo An SSSR.
- Argunşah, Hülya (1997). Tarihi Roman ve Devir Romanı Terimleri Üzerine. (9. Milli Türkoloji Kongresi, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 15-19 Eylül 1997), Bildiri, İstanbul.
- Aytaç, Gürsel (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul.
- Belge, Murat (1994). *Çeşitli Açılardan Roman Kişisi. Edebiyat Yazıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Boynukara, Hasan (1993). *Modern Eleştiri Terimleri*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, Yakup (2002). Tarih ve Tarihi Roman Arasındaki İlişki - Tarihi Romanda Kişiler. *Bilig, Yaz*.
- Çetindaş, Dilek (2006). *Popüler Tarihi Romanlar ve M.Turhan Tan*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Gögebakan, Turgut (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Guliga, A. (1980). *İstoriçeskoe Soznanie i İstoriçeskiy Roman*. Literaturnaya Uçeba.

- Kayalı, Kurtuluş (1988) Türkiye'de Tarihsel Roman Ya Da Tarihe Duygusal Bakmak. *Argos Dergisi*. No:3, Kasım.
- Kultaeva, Ümüt (2006). *Kırgız Tarihî Romanistikası*. Bişkek.
- Kultaeva, Ümüt (2007). *Kırgız Tarihî Romandarınn Janrdık Özgöçölüğü*. Bişkek.
- Murzaliyeva, Gulnara (2010). *İstoriçeskaya Romanistika Tolegena Kasımbekova i ee Mesto v Razvitii Janra*. Dissertatsiya, Bişkek.
- Naci, Fethi (1997) Romancının İşi Tarih Değıl Roman Yazmaktır. *Gösteri*, Nisan-Mayıs.
- Naci, Fethi (1986). *Eleştiri Günlüğü. Tarih ve Roman*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Oskotskiy, V. D. (1980). *Roman i İstoriya: Traditsii i Novarstvo Sovetskogo İstoriçeskogo Romana*. Moskva: Hudozhestvennaya Literatura.
- Oskotskiy, V. (1980). Granitsi Vımsla i Peredelı Dokumentalizma. *Voprosi Literaturi*, No:6.
- Özön, Mustafa Nihat (1985). *Türkçede Roman*. (haz.: Alpay Kabacalı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pavlovskiy, A. A. (1986). *İstoriçeskaya Pamyat Kak Faktor Formirovaniya Haraktera Geroya v Sovremennoy Proze*. Avtoref. Dis... Kand. Filol. Nauk 10.01.01.
- Ryabov, F. G. (2003). İstoriya v Proizvedeniyah A.Duma. *Novaya i Noveyşaya İstoriya*, No:1.
- Serebryanskiy, M. İ. (1936). *Sovetskiy İstoriçeskiy Roman*. Moskva.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1992). Bizde Roman II. *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tural, Sadık Kemal (2003). Tarihi Roman ve Atsız'ın Tarihi Romanları Üzerine Düşünceler. *Zamanın Elinden Tutmak*, Ankara: Yeni Avrasya Yay.
- Tural, Sadık Kemal (1992). Tarihi Roman ve Atsız'ın Tarihi Romanları Üzerine Düşünceler. *Zamanın Elinden Tutmak*, İstanbul: Ötügen.
- Yavuz, Hilmi (1997). Tarihi Roman Ancak Belli Bir Tasarımdan Yola Çıkılarak Yazılabilir. *Hürriyet Gösteri*, S. 197-198.
- Yudin, V. A. (1990). *Sovremenniy Russkiy İstoriçeskiy Roman: Uçebnoe Posobie*. Kalinin.